

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskernes Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almenyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her:

<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Holstebro under fremmed herredømme

Tegninger af Ole Nørskov .

Holstebro under fremmed herredømme

Adolph Andersen

Rounborgs Bogtrykkeri . Holstebro 1964

DET VAR Kristi himmelfartsdag den 5. maj 1864 om morgenen, at to af de såkaldte Sylow-spioner op-søgte borgmester Olsen i Holstebro og meldte: Preusserne er inden middag i Holstebro, idet de i øjeblikket befinder sig på vej hertil fra Viborg.

Denne meddelelse gik som en løbeild gennem byen, og rundt på gader og stræder diskuterede man be-givenheden.

Oppe på bakken ved Enghavevej stod en del men-nesker og spejdede østerpå. Heroppe fra kunne man den gang se langt, langt østerpå, da anlægget ikke eksiste-rede i sin nuværende udstrækning. Herfra så man ved 10-tiden om formiddagen fjenden komme. Der var kyradserer, hvis harnisk glimtede i solen, og der var også infanteri.

En halv fjerdingvej fra byen gjorde den tyske hær holdt, medens ryttere udsendtes udenom byen for at undersøge omegnen og for at afklippe telegraftrå-dene.

Endvidere sendtes en deling infanteri ind til Hol-stebro for at se, om der var fred og ingen fare.

Soldaterne kom to og to i hurtig march og med fæl-dede bajonetter gennem gaderne lige op ad husene, idet de så ind ad de lave vinduer på begge sider. Da

delingen havde været rundt i byen en timestid, vendte den tilbage til hæren, der straks efter satte sig i bevægelse mod Holstebro.

Klokken godt 12 om middagen drog den preussiske hær under klingende spil ind i byen. De sejrstolte preussere kom med egeløv i pikkelhuerne.

Der blev gjort holdt på Store Torv, hvor der samledes en mængde borgere.

Oberst Francios, der førte hæren, sendte bud efter borgmester Olsen og byrådet; medens det stod på, morede en del tyske soldater sig med at brække skodderne fra vinduerne til købmand Wiiums store købmandsforretning, der lå i hjørneejendommen Torvet-Vestergade.

Endelig kom borgmesteren og hele byrådet i stiveste puds, og obersten fastsatte et byrådsmøde på rådhuset til om eftermiddagen kl. 3.

De fjendtlige kyradserer var et elitekorps, brandenburgere, smukke, høje og slanke folk, særdeles strålende uniformeret og beredne på blodheste, som dansede sådan gennem gaderne, at der jævnlige faldt en mand af; det viste sig således rigtigt, hvad de danske dragoner havde sagt, at preusserne var dårlige ryttere.

Kl. 3 holdtes der så byrådsmøde i rådhusalen. Udenfor rådhuset stod militære vagter og en del nysgerrige havde ligeledes taget opstilling, da byrådsmedlemmerne begyndte at komme. På slaget 3 kom obersten og et par officerer ud af porten på Hotel Schaumburg og gik straks over gaden til rådhuset. Obersten stillede det krav til byrådet, at det inden 24 timer skulle udrede en stor kontant sum (svarende til 14.000 preussiske dalere), som man umuligt kunne skaffe, selv om man havde villet det. Obersten erklærede da, at han måtte tage gidsler, som øjeblikkelig

skulle sendes bort til Rendsborg, og han havde opskrevet navnene på de mænd, der skulle med.

Obersten så sig om i kredsen, medens en dødsstilhed sænkede sig over lokalet, og læste så gidslernes navne op: Kammerråd Repsdorff, købmand Frølund, købmand Christensen, købmand Wium, manufakturhandlerne Jacobsen og S. C. Møller samt amtsforvalter, assessor Møller.

Man studsede straks ved dette: Hvor havde tyskerne skaffet sig underretning om, at disse mænd netop var byens rigeste og første mænd? Man drøftede dette og var enige om, at landet måtte være fuldt af forrædere, der på alle måder gav fjenden nøje underretning.

Gidslerne blev straks anholdt og indsat i hus-arrest på Hotel Schaumburg, og et par soldater opholdt sig hos hver af dem.

Straks da det rygtedes i byen, at de kendte medborgere var blevet anholdt som gidsler og belagt med hus-arrest, samledes en stor skare Holstebro-borgere på torvet og sendte en deputation med købmand Eyndhowen som ordfører op til oberst Francios og bad ham også udtage borgmester Olsen.

Obersten tog meget høfligt mod deputationen, men erklærede, at han ikke så sig i stand til at efterkomme dens ønske. Han beklagede, at han i det hele taget var nødt til at påtage sig det uhyggelige hverv at udtage gidsler, men han havde sine ordrer, specielt om de anførte mænd, og når man fra borgerskabets side i Holstebro gerne ville af med borgmesteren, så måtte det netop for obersten være en grund til at lade ham blive.

Derimod lykkedes det købmand Wium at slippe fri. Han klagede sig på det ynkeligste over sin totale ruin ved at tage bort fra sin forretning og tilbød at stille en anden mand, der var lige så god, for sig.

Han fremstillede da hotelejer Schaumburg, som var en anset mand i byen. Hans navn stod jo over porten til det hotel, hvor officererne samledes, og hvor de så ham færdes. Obersten gik ind på ombytningen, og den lille tynde Wium blev ombyttet med den store, tykke Schaumburg, der skulle have en god skilling af Wium for at bringe dette offer, hvilket han dog næppe fortalte obersten.

Denne lille komedie vakte stor munterhed i byen, og sympatien var på Schaumburgs side.

Næste dag, fredag den 6. maj, efter at gidslerne havde sovet i deres senge i hotellets store sal med soldater ved deres side, afgik hele styrken til Viborg.

Gidslerne kørte i to lukkede vogne.

Holstebro åndede lettet op, og man talte sammen om, hvilke spilopper Schaumburg ville spille tyskerne, thi han var en stor spøgefugl og en ret forvoven karl.

Men sent om aftenen samme dag vendte de to landauere tilbage til Holstebro med gidslerne, der modtoges med kraftige hurraråb. Sagen var den, at da de var kommet til Hagebro kro, mødte der dem en stafet med ordre til at frigive gidslerne, da der var sluttet våbenstilstand.

Glæden var stor i hele byen – kun købmand Wium var i dårligt humør, thi nu fortrød han den formentlige gode handel, han havde afsluttet med Schaumburg. Rejsen havde jo været en lysttur i det dejlige vejr og i godt selskab, så Wium ville hellere selv have tjent pengene, når det kunne være sket så let.

„Holstebro Avis“, der på dette tidspunkt kun udkom hver 8. dag, udsendte lørdag den 7. maj et ekstrablad, hvori der stod:

– „I torsdags (5. maj) ankom hertil en større styrke preussere, infanteri og kyrasers, omtrent 1000 mand,

der efter at have besat alle adgange til byen, marcherede ind og gjorde holdt på torvet. Derpå indkvarterede de sig efter behag. De forlangte af byen udbetalt 14.000 preussiske dalere og gjorde desuden følgende rekvisitioner: 5200 pd. oksekød eller 3200 pd. flæsk eller 1500 pd. røget flæsk, 1700 pd. gryn eller 800 pd. ris, 1600 tdr. salt, 167 tdr. brændt kaffe, 1050 stk. cigarer, 125 flasker rødvin, 531 potter brændevin, 565 pd. god røgtobak, 14.500 pd. havre, 4200 pd. halm, 6000 pd. hør, 9500 pd. rugbrød og 100 pd. rug. —

På amtstuen, postkontoret, toldkontoret og kærnerkontoret indfandt sig torsdag eftermiddag en officer for at undersøge kassebeholdningerne, men fik ikke noget heldbringende resultat for sin hafte ulejlighed. I går morges kl. 7 marcherede den fjendtlige styrke ud af byen ad Viborgvejen og medtog 7 af byrådets medlemmer som gidsler. Under preussernes ophold her i byen havde de fjendtlige soldaters opførsel været upåklagelig. Det skal anføres, at vore ærede medborgere, der som gidsler var bortførte af fjenden, i aftes kom uskadte tilbage, da der til obersten var indløbet ordre om at frigive dem“.

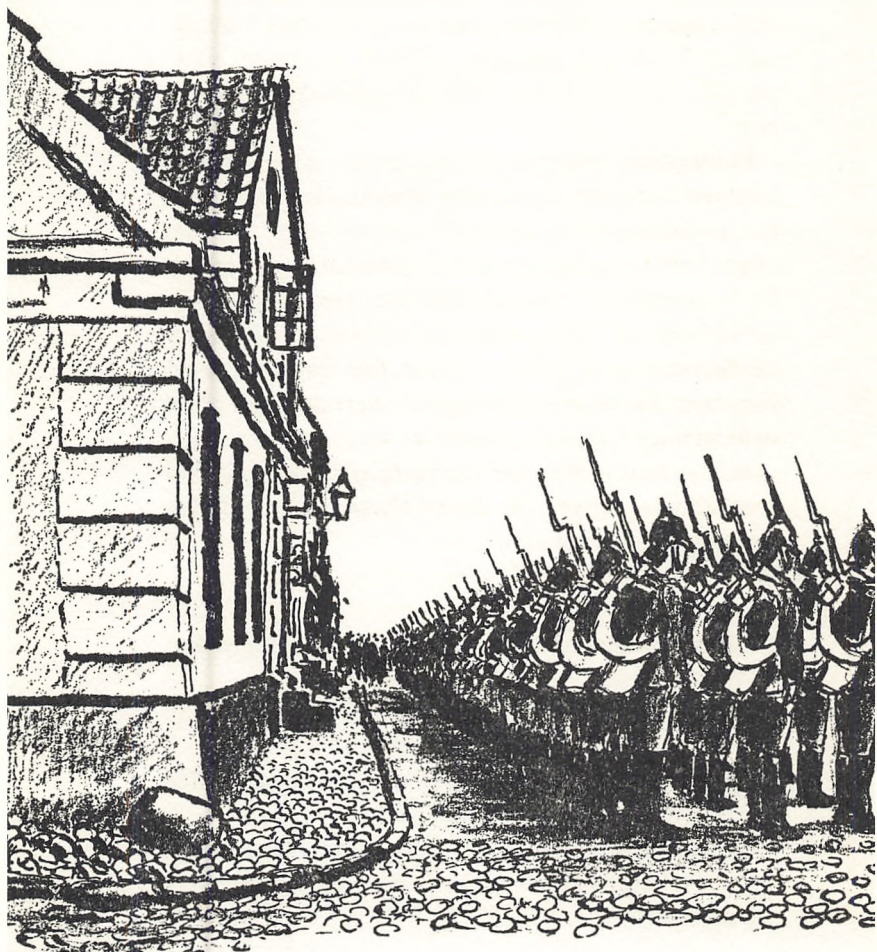
— — —

Sådan endte preussernes første besøg i Holstebro på bedste måde.

*

Den 4. juli 1864 kom østrigerne til Holstebro. De første afdelinger kom fra Skjern.

Det første, der skete i byen, var, at en officer mødte op på Holstebro Avis' trykkeri og forlangte følgende plakat trykt:

På allerhøjeste befaling af H. M. kejseren af Østrig og H. M. kongen af Preussen har jeg overtaget Jyllands administration.

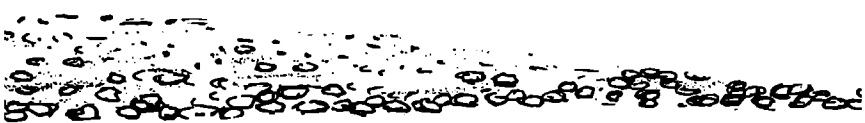
1. Alle embedsmænd forbliver i deres stillinger og nyder de sædvanlige gager. De have at vedblive i embederne, men kun at modtage befalinger af undertegnede guvernør.
2. Skatter og afgifter betales på guvernørens kontor i Randers.
3. Embedsmænd, der forlader deres stillinger, bliver stillet for en krigsret og deres formuer konfiskeres.

von Falkenstein,
guvernør.

I de følgende dage kom der daglig flere og flere soldater til Holstebro. Og rundt om i byens restaurationer rørte der sig et muntert liv.

Omme på „Bisgårdstoft“ samledes aften efter aften en mængde soldater til drikkegilde, og ofte skete her slagsmål.

Den 9. juli kom den østrigske hovedtrop hertil under kommando af selve generalfeltmarchalløjtnant von Gablenz. Han medførte ca. 15.000 mand af alle våbenarter og forskellige nationer. Det siger sig selv, at denne store indkvartering i en by på knap 1600 indbyggere skabte et sandt virvar.

Soldaterne sov i gaderne langs husrækkerne eller på marken udenfor byen. Man kunne bogstaveligt talt ikke spytte for soldater.

Om den måde, hvorpå indkvarteringen fandt sted, fortæller afdøde branddirektør Falbe-Hansen, Holstebro, følgende i „Erindringer fra Vestjylland“.

„Jeg var jo ungarl og havde kun en stue og et soveværelse, men der var egen indgang, og ad denne kom en underofficer og 10 mand ind i stuen, afleverede proklamationen og sagde: „Wir sollen Frühstück und Abendmahlzeit haben“, hvormed de smed deres tornystre og våben fra sig. Jeg blev meget altereret og forsøgte efter bedste evne at tyskes med underofficeren og forklare ham, at jeg kun var logerende, og at han måtte henvende sig til værtinden, som boede ind ad porten. Men der var intet at stille op, han svarede på ny med løftet røst: „Wir sollen Frühstück und Abendmahlzeit haben!“ – ingen sludder, og så stødte han geværkolben imod gulvet, så jeg tog tæerne til mig. Det var nær ved at komme til håndgribeligheder imellem os, men til mit held så jeg en lille løjtnant, snøret som en dame og med en stumprummet våbenfrakke, hoppe forbi. Jeg for ud og råbte ham an og forklarede ham situationen. Han trådte straks ind i stuen og kommanderede: „Heraus!“ Der veksledes nyt kauderwælsk, som jeg ikke forstod, hvorefter de 11 mand forsvandt om gennem porten, for kort efter at komme bag ind i mit sovekammer, men da de så mig, sagde de kun „Pardon!“ og trak sig tilbage.

Den lille løjtnant, som jeg var inderlig taknemmelig, hed *Medritzer*“.

I denne vrimmel af soldater var der infanteri i skinnende hvide uniformer med spidse, broderede bukser ned i støvlerne, mest ungarere. Der var også tyroler-

alpejægere med fjerbuske i de runde felthatte, blå, ungarske husarer, nogle batterier italiensk artilleri i brune uniformer, samt slovakere og kroater. Man hørte mange slags tungemål.

Det siger sig selv, at uorden under sådanne forhold ikke kunne undgås. Det fortælles bl. a., at der på Herningvej ved røde bro fandt et mord eller drab sted, hvorunder en serber blev dræbt efter et slagsmål eller skænderi, men officielt er det ikke bekræftet.

Alle de mange soldater havde et stærkt sydlandsk præg, kun officererne var næsten alle tyskere.

Ovre i Brænderigården på Sønderland var der fuldt af kroater og slovakere, halvville folk, som plyndrede brænderiet og førte brændevin bort i spandevise; men købmand Eyndhowen var en stor og stærk mand. Han stoppede en aften et par brændevinstyve i porten og satte dem begge ind i en forstue, indtil en patrouille kom forbi. Den fængslede røverne, og de blev næsten hudflettet for deres forbrydelse. Der måtte selvfølgelig en hård hånd til for at styre gemytterne.

Den 22. september – efter 12 ugers ophold – forlod de sidste 2 østrigske kompagnier Holstebro.

Medens preusserne var forhadte fra deres ophold i Holstebro, var man gennemgående glade for østrikerne, der opførte sig pænt. De østrigske officerer og soldater blandede sig da også en del med borgerskabet. Officererne havde deres gang i mange hjem – kun en lille kreds af borgerskabet indtog en fjendtlig holdning overfor de fremmede, der selvfølgelig ikke kunne være særlig velkomne. Den mand, der stod i spidsen for disse stærkt nationalsindede mennesker, var byskriver, kancelliråd S. Kühnel.

I begyndelsen af oktober kom byskriveren i „Holstebro Avis“ i en fejde med sognepræst Reumert, Hol-

stebro (bedstefader til kgl. skuespiller Poul Reumert), og i pastorens gensvar står bl. a. følgende skarpe salut:

„Når han (byskriveren) således vil have folk til at tro, at jeg har bivånet de østrigske officerers fest for deres kejser, at jeg har indført fjendtlige officerer i danske familier, da erklærer jeg kort og godt dette for løgn, og som bekendt er den, der farer med løgn, en løgner“.

Man vil forstå, der var temperament i byens embedsmænd i hine dage.

Den før omtalte østrigske løjtnant Medritzer, hvis datter, musiklærerinde, frk. Medritzer, for resten boede her i Holstebro, boede hos amtsforvalter Møller, der ejede den bygning på Store Torv, hvor Holstebro Bank nu har til huse.

Amtsforvalteren havde en nydelig adoptivdatter, frøken Otilia, der var en snes år. Til den unge dame fattede den unge, østrigske løjtnant kærlighed, og hans kærlighed blev gengældt således, at det unge par få uger efter østrigernes ankomst blev forlovet. Det fortælles, at dette egentlig var imod amtsforvalterens vilje, da han var imod, at borgerskabet skulle forarges over, at han gav sin datter bort til fjenden.

Frk. Otilia Møller, der tidligere havde været *bele* byens kæledægge på grund af sin skønhed og sit venlige væsen, fik nu, når hun gik med sin kærester arm i arm gennem gaderne at mærke, at hendes forlovelse havde medført, at mange vendte hende ryggen.

Da østrigerne drog bort, spæede folk, at man for sidste gang havde set hr. Medritzer, men denne spådom gjorde han til skamme.

Da sommeren kom, kom også løjtnant Medritzer til Holstebro for at holde bryllup, og nu blev han modtaget med stor elskværdighed af den ganske by.

Så oprandt da bryllupsdagen, en varm august-søndag 1865.

Den jævne købstadskirke var indvendig ikke til at kende på denne dag. blomsterguirlander og dannebrogslag dækkede vægfladerne, fra indgangsdøren og helt op til alteret var opstillet en tæt række af laurbærtræer, og på det røde tæppe, der løber langs midtergangen, var strøet i hundredvis af hvide, duftende roser.

Akkurat et kvarter før to kom løjtnant Medritzer i følge med sin forlover og bedste ven i den hjemlige garnison i Wien, en ritmester, begge i pragtfulde galla-uniformer: stramme hvide skindfrakker, oversået med guldfrynsede snore – de elegante blå dolmaner heftede til venstre skulder – lange, lakerede ridestøvler med sølvspor og i hånden de forgyldte hjelme med blå og hvide fjerbuske.

Lidt efter lidt fyldtes kirken af bryllupsgæster og nysgerrige.

Igen knirkede da våbenhusets brede fløjdøre på deres hængsler, menigheden og følget rejste sig, og alles blikke stirrede mod kirkens indgang.

Orglet brød ind med fulde, stærke toner, og ved sin faders side gik Otilia Møller op gennem den gamle kirke, hvor hun var bleven døbt og konfirmeret, og hvor nu hendes bryllup skulle fejres.

Hun var stærkt bevæget og hendes øjne søgte ufravendt op mod altret, fra hvis trappe hun så løjtnant Medritzer stige ned for at modtage hende. Han bukkede sig allerede i afstand, og da hun stod foran ham, greb han ærbødig hendes hånd og førte den til sine læber.

Da salmesangen var forstummet, stod pastor Reumert foran brudeparret ved altret. Han talte på tysk.

„Ewiger Gott! Des Himmels und der Erde Schöpfer: Herr des Lebens und des Todes! Du, in dessen gewaltiger Hand alle Menschenschicksale ruhen! Wir bitten Dich, dass Du in dieser Stunde bei uns sein wollest, bei Deiner Gemeinde, bei dem jungen Brautpaar und bei mir, dem Diener Deines Wortes!“

I det øjeblik bønnen var forbi, og pastor Reumert gjorde en pause, før han skulle begynde den egentlige brudetale, blev der uro i kirken.

Byskriver Kühnel og frue rejste sig under stort spektakel fra deres pladser, og blussende af rødme gik de under lydløs tavshed gennem kirken mod udgangsdøren.

Hermed var signalet givet.

Fra en halv snes kirkestole fulgte man byskriverparrets eksempel og udvandrede.

Under denne åbenbare udfordring stod pastor Reumert ubevægelig, behersket, ganske uanfægtet af, hvad der var sket. Og som om intet var forefaldet, begyndte han på sin bryllupstale, hvori han talte om, at i Guds kærlighedsrige var alle mennesker i ét eneste mægtigt samfund. Der var ingen landegrænser, og dér skiltes man ikke ved forskelligt tungemål og alle de verdslige hensyn, der på jorden avler kiv og had.

Senere fik pastor Reumert en „næse“ for forseelsen af Ribe-bispen, men han hævdede, at når han talte tysk ved brudevielsen, skete det udelukkende, fordi han ville være elskværdig mod den østrigske løjtnant, som han var kommet til at holde af.

Pastor Reumerts søn, forfatteren Elith Reumert, har i et foredrag, holdt i Holstebro, givet udtryk for, at „den tyske brudevielse“ var den største dumhed, hans fader havde begået.

„– Min fader var ellers en stærk nationalsindet mand, men han var også et stemningsmenneske. Forargelsen og „næsen“, der fulgte efter denne begivenhed, var skyld i, at fader tog sin afsked som præst i Holstebro“.

Løjtnant Medritzer døde som oberst i Graz i 1908, 75 år gl. Tre af hans børn blev født i Danmark, hvor familien ofte opholdt sig i ferier, dels i Holstebro og dels i Svendborg, hvortil amtsforvalter Møller blev forflyttet.

Den sidste fjendtlige indkvartering – den 3. i rækken – som Holstebro var ude for i 1864, indtraf den 9. oktober, da 2. bataillon af det første posenske regiment rykkede ind i byen. Den 10. oktober fulgte 1. bataillon af samme regiment efter, så der var ialt 1400 tyske soldater i byen.

Disse soldater optrådte på en hensynsløs, næsten brutal måde; soldaterne stjal som ravne, og byen var i trist humør over at skulle huse slige ubehagelige gæster.

Den 31. oktober blev freden sluttet i Wien, og den 6. november drog de fjendtlige soldater af by.

Og Holstebro gik atter ind i dagliglivets fredfyldte tilværelse.

•Holstebro under fremmed herredømme• er udsendt som privattryk af Rounborgs Bogtrykkeri, Holstebro, i samarbejde med Bent Torben Holm. Trykt i 1000 eksemplarer, hvoraf ingen kommer i handelen. Sats: Thorkild Mathiassen og Jes Rasmussen. Tryk: Richard Mortensen og Teis Rasmussen. Indbinding: Viggo Christensen, Rounborgs Bogbinderi. Klicheer: Holstebro Klicheanstalt

